

Institutul de
Politici Publice

De ce înnămolirea Nistrului va evapora întreaga Moldova, poate costa de 10 ori mai mult decât miliardul sifonat din sistemul bancar și cum putem preveni acest dezastru?

O analiză în zece puncte despre implicațiile Acordului de funcționare a nodului energetic nistrean pe înțelesul populației, Guvernului și partenerilor de dezvoltare

Ion Efros

Cercetător-analist în domeniul energiei și mediului
IPP

Chișinău 2017

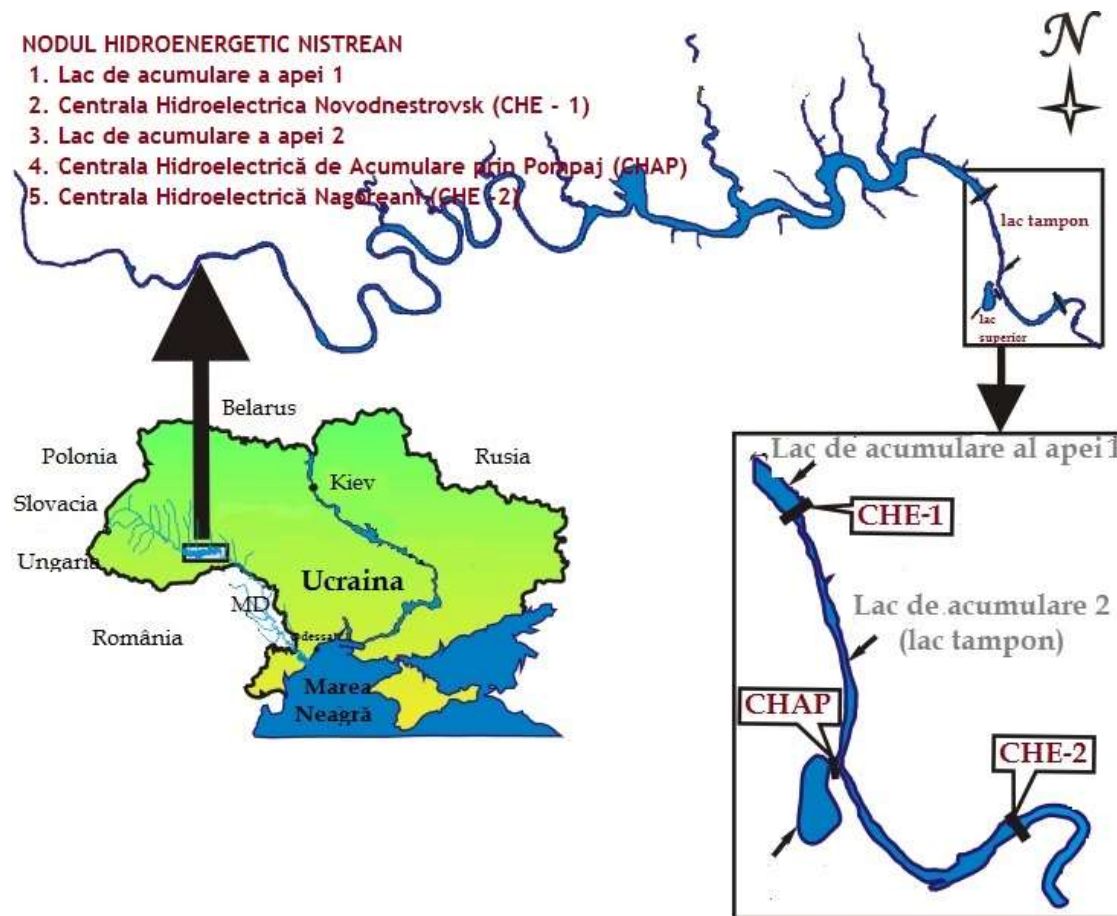
CUPRINS

1. De ce dorește Ucraina un Acord de funcționare a nodului hidroelectric Nistean ?	4
2. Ce conțin versiunile de text aflate în negocieri?	6
3. Are Moldova suficiente resurse de apă potabilă?	8
4. Care sunt normele europene omise deliberat de Guvernele Moldovei și Ucrainei în actualele negocieri?.....	11
5. Ce poate face în mod real Comunitatea Energetică și Comisia Europeană?.....	15
6. De ce Convenția de la Espoo nu este un mecanism suficient de protejare a Moldovei?	16
7. Curtea de Justiție a ONU de la Haga nu salvează Moldova de un Acord prost semnat cu Ucraina.....	17
8. Ce soluții pentru surse alternative de apă potabilă are Moldova și cât o va costa?	21
9. Negocierile la pachet sunt ineficiente.....	22
10. Care este poziția donatorilor și partenerilor de dezvoltare din Republica Moldova?.....	25
11. În ce direcție ar fi logic să evolueze negocierile pentru a se preveni o catastrofă ecologică și umanitară în Republica Moldova?	26
12. Concluzie	28

1. De ce dorește Ucraina un Acord de funcționare a nodului hidroelectric Nistrean ?

În anul 2017 s-au activizat negocierile moldo-ucrainene pe marginea unui Acord de funcționare a nodului energetic nistrean. Infrastructura energetică de pe segmentul ucrainean al Nistrului datează din anii '80 ai secolului trecut, se extinde până în prezent și este compusă din câteva facilități. Două hidrocentrale la Novodnestrovsk și Nahoreanî, o Centrală Hidroelectrică de Acumulare prin Pompaj și un lac tampon de reglare a debitului și temperaturii apei în Nistru. Pe lângă această infrastructură, autoritățile ucrainene au anunțat în 2016 construcția a 6 hidrocentrale noi până în 2026. Facilitățile hidroelectrice existente ale Ucrainei pe Nistru produc 4 miliarde de kWh anual, echivalentul consumului anual de electricitate al Moldovei. (Vezi Fig. 1 și Fig. 2).

Figura 1 Infrastructura existentă a Nodul hidroelectric nistrean din Ucraina

Sursa: adaptarea autorului în baza infograficului oferit de Ilya Trombistky

Figura 2 Infrastructura hidroelectrică planificată cu 6 hidrocentrale noi pe Nistrul de Sus (Ucraina)

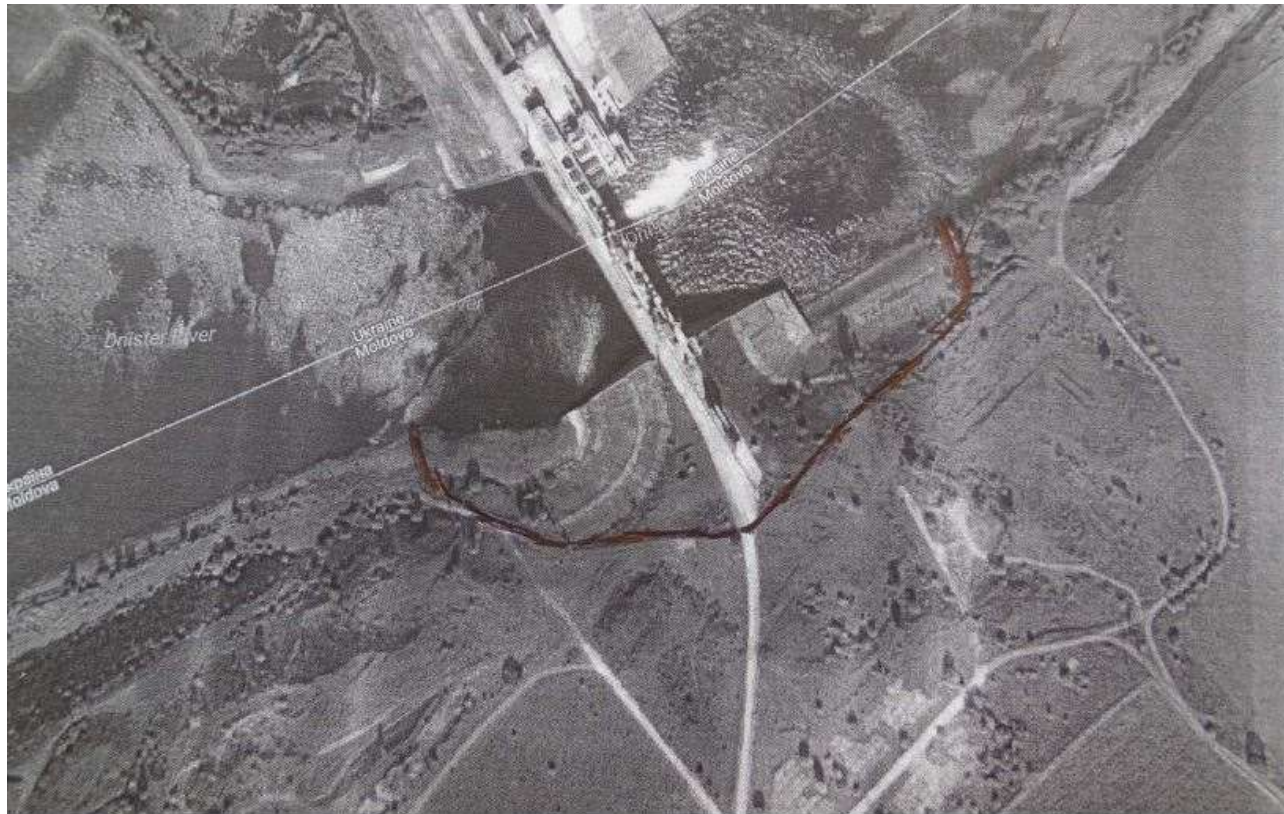
Sursa: Petro Testov, 2016

Aceste surse ar urma să compenseze deficitul de generare intern al Ucrainei care apare periodic, înlocuirea surselor poluante de producere a electricității cu cele regenerabile (în special termocentrale pe cărbune al căror ciclu de viață expiră) și pentru a adăuga în mixul energetic local surse flexibile de energie pentru integrarea celor inflexibile (eoliană și solară).

Dorința Ucrainei de a încheia un Acord cu partea moldovenească are câteva motive. Partea ucraineană dorește accesul total la lacul tampon, care dispune de o porțiune care trece și pe teritoriul Moldovei (vezi Fig. 3). Accesul neîngrădit la această porțiune i-ar permite țării vecine să continue lucrările de consolidare și extindere a acestui lac intermediar astfel încât Centrala Electrică de Acumulare prin Pompaj să fie utilizată ulterior la capacitate maximă. Totodată un astfel de document și găsierea unei soluții non-conflictuale i-ar permite să acceseze fonduri și credite pentru construcția acestei infrastructuri costisitoare în condițiile în care nu dispune în totalitate de mijloace financiare interne. În acest moment Ucraina dispune de maximum 30% din banii necesari (din buget) pentru a-și duce la capăt planurile de construcție a infrastructurii hidroelectrice pe toate râurile din Ucraina (nu doar pe Nistru). Prin urmare diferența de 70% trebuie securizată din alte surse (în particular credite). Donatorii și Instituțiile Financiare Internaționale, sursa acestor mijloace financiare, sunt sensibili la problemele sociale și de

mediu, astfel încât doresc să evite crearea altor probleme prin soluționarea celor legate de aprovizionarea cu energie electrică. Din acest motiv solicită statelor care construiesc astfel de facilități pe cursurile de apă transfrontalieră să-și rezolve mai întâi problemele cu vecinii.

Figura 3 Centrala Hidroelectrică Nahoreanî (CHE – 2) și lacul tampon care trec și pe teritoriul Moldovei

Sursa: Ilya Trombistky

De altfel, obligația obținerii acordului vecinilor pentru realizarea de proiecte cu impact de mediu transfrontalier este prevăzută în acordurile internaționale la care și Ucraina și Moldova sunt parte (Convenția ESPOO, Ucraina din 1999 și Republica Moldova din 1994), precum și în legislația de mediu care urmează a fi aplicată în mod obligatoriu de cele două țări, conform angajamentelor din Acordurile de Asociere și Tratatul Comunității Energetice.

2. Ce conțin versiunile de text aflate în negocieri?

Existența unui astfel de Acord este o practică normală pentru exploatarea cursurilor de apă transfrontalieră. Ceea ce este mai puțin normal este conținutul propus de partea ucraineană pe marginea acestui Acord:

1. Acordul lipsește Moldova de dreptul de a utiliza apa din lacul tampon pe întreaga durată a acestui Acord interguvernamental. Inițial termenul acestui Tratat a fost de 99 de ani, apoi a fost redus la 49, pentru ca în ultimele versiuni aflate în negociere să se ajungă la 30 de ani.

2. Proiectul de Acord nu face nici o referință la normele europene de exploatare, ci la niște reguli elaborate în perioada sovietică.
3. Lipsește mecanismul de compensare pentru pierderile cauzate de funcționarea nodului energetic Nistrea, numite și servicii ecosistemice (apă potabilă, pește, servicii de recreere, irigare etc.).
4. Nu sunt definite debitele de apă minime asigurate pe Nistru în diverse perioade ale anului în funcție de hidraulicitate, precum și alți parametri ai fluxului de apă asigurat. Acești parametri sunt cruciali pentru funcționarea întregului ecosistem din segmentul moldovenesc al Nistrului, iar menținerea lor în limite acceptabile ar trebui să fie obligatorie.
5. Acordul nu face trimitere la cele 6 hidrocentrale noi planificate de partea ucraineană, deși acestea sunt practic legate de același nod energetic.
6. Nu se face nici o referire la necesitatea petrecerii unor studii conforme cu legislația actuală de impact asupra mediului, impact social și impact economic la infrastructura existentă și nici la cea planificată. Fără astfel de studii nu este clar în baza a ce se negociază acest Tratat interstatal!
7. În cazul apariției disputelor, versiunea de text a Acordului cu care se va lucra va fi cea în limba rusă. O astfel de specificație limitează din start opțiunile de selecție a judecătorilor și arbitrilor în cazul în care se ajunge la Tribunalul de la Haga. Totodată va crea dificultăți partenerilor de dezvoltare care vor dori să se ocupe de monitorizare.¹ Astfel se exclude într-un mod ciudat și inexplicabil semnarea acestui Acord în limba engleză, iar textul final al Acordului va fi semnat doar în rusă, ucraineană și română.

Așa cum s-a enunțat în Apelul Public al societății civile din Moldova din 22 noiembrie 2017², lipsa acestor elemente cheie riscă să producă consecințe dezastruoase asupra alimentării cu apă a 3 milioane de oameni din populația Republicii Moldova inclusiv regiunea transnistreană, a peste 1 milion din populația regiunii Odessa, a degradării și distrugerii ecosistemelor din cursul inferior al râului Nistru și costuri economice enorme pentru identificarea unor surse alternative de apă potabilă.³ De fapt, cifra de 4 milioane de oameni este cifra minimă. Opinia altor

---

¹ SIC.MD "De ce guvernul a luat apă în gură privind problema Nistrului?", 5 Decembrie 2017, <http://sic.md/de-ce-guvernul-a-luat-apa-in-gura-privind-problema-nistrului/>

² POSITION PAPER on the negotiation of Agreement concerning the functioning of the Dniester Hydro Power Complex and its impact on the Dniester River basin, 22 November 2017, <http://ipp.md/wp-content/uploads/2017/11/position-paper.pdf>

³ POSITION PAPER on the negotiation of Agreement concerning the functioning of the Dniester Hydro Power Complex and its impact on the Dniester River basin, 22 November 2017, <http://ipp.md/wp-content/uploads/2017/11/position-paper.pdf>

specialiști estimează această cifră la 8 milioane de oameni.⁴ Cele 4 milioane în plus reprezentând populația din bazinul hidrografic al Nistrului din regiunile de Vest ale Ucrainei, care vor asista la degradarea calității apelor acumulate și transformarea fluviului într-un lanț de șase mlaștini întinse pe o lungime de peste 300 de km.

Consecințele sunt în special dramatice pentru Republica Moldova, deoarece Nistru reprezintă sursa cheie de apă potabilă a țării. Orașe ca Chișinău, Bălți, Rezina, Soroca, Criuleni, Orhei folosesc această sursă de apă zilnică direct din Nistru. Prin forma în care este propus acest Acord, deșertificarea, eroziunea solului și lipsa apei dulci riscă să devină un fenomen permanent care pot induce o criză umanitară forțată, depopularea teritoriului Moldovei și provoca un conflict permanent cu Ucraina din cauza deficitului de apă. Din acest punct de vedere a afirma că minimum 500000 de moldoveni pot fi forțați pe termen mediu să-și părăsească țara din cauza lipsei sursei primare de menținere a vieții nu este deloc o exagerare!

3. Are Moldova suficiente resurse de apă potabilă?

Apele de suprafață din Moldova sunt limitate din cauza redusă a precipitațiilor, reliefului deluros care cauzează drenarea apelor, gradului de evaporare mare, schimbărilor climatice. Nistrul este sursa cheie de apă de suprafață și de apă potabilă a țării (peste 80%). Scăderea apei în Nistru va afecta grav populația prin faptul că afectează și scăderea apelor de suprafață de pe 67% din teritoriul Moldovei. (Vezi Figura 4)

---

⁴ Cifra invocată de Alecu Reniță, Președintele Mișcării Ecologice din Moldova, dar și de alți experți.

Figura 4 Harta bazinelor hidrografice ale Moldovei

Sursa: Expediția hidrogeologică a Moldovei

De ce se întâmplă acest lucru? Regimul hidrologic al Nistrului funcționează după principiul vaselor comunicante, astfel încât acest fluviu are o funcție de reglaj pentru 2/3 din apele de suprafață ale Republicii Moldova. Cu alte cuvinte odată cu ridicarea sau diminuarea debitului său de apă se schimbă proporțional și cantitatea apelor de suprafață de pe 67% din teritoriul țării, dar și a apelor freatice și de adâncime. Implicația directă a scăderii volumului de apă din Nistru va fi că sectorul agricol și alte sectoare economice cu utilizare intensivă a apelor, care în mod normal utilizează apa de suprafață, vor avea un argument legal pentru a utiliza apele subterane. În acest moment apele freatice care alimentează izvoarele, fântânile, cișmelele, împreună cu apele subterane de adâncime (fântânile arteziene) reprezintă sursa primară de apă potabilă în proporție de 15% din consumul Republicii Moldova. Utilizarea acestor ape în scopuri economice este însă la fel posibilă. Acest deșeu legal a fost deschis prin Legea apelor din 2013. În mod normal utilizarea apei subterane potabile în alte scopuri decât cele alimentare este interzisă. Totuși articolul 45, punctul 2 al acestei Legi deschide posibilitatea utilizării și în alte scopuri a apei potabile acolo unde nu există ape de suprafață.⁵ În momentul în

⁵ A se vedea Legea Apelor din Republica Moldova intrată în vigoare în Octombrie 2013, <http://lex.justice.md/md/342978/>

care fenomenul secetei se va permanentiza, vor exista rațiuni juridice întemeiate pentru a se exploata la maximum apele dulci subterane în scopuri economice (irigare, procese industriale, și chiar pentru exploatarea gazelor de șist dacă ar fi să dăm crezare intențiilor Guvernului). Toate aceste activități utilizează în regim intensiv apa.

Problema cheie a Moldovei este că în acest moment nu se cunosc exact resursele de apă subterană de care dispune țara. Mai mult ca atât, este binecunoscut că viteza de acumulare a apei în rezervoarele subterane este mult mai lentă decât viteza de consum a acesteia. Din acest punct de vedere, Guvernul a intrat într-un joc de pokker cu ochii închiși, fără a ști cantitatea exactă de resurse de apă strategică a țării, riscând să o epuizeze foarte rapid și fără a avea măcar un plan de identificare a surselor alternative. Vor exista două consecințe ale utilizării resurselor de apă subterană, ambele extrem de negative: (1) epuizarea rapidă a apelor care trebuiesc lăsate pentru aprovizionarea populației cu apă în scopuri alimentare și (2) salinizarea solurilor (datorită sărurilor conținute în apele subterane) care vor scoate din circuitul economic terenul agricol. Impactul direct îl va resimți cel puțin 34.7% din populația activă a țării care este implicată în sectorul agricol⁶ și un procent și mai mare din populația totală a Moldovei care o folosește în scop alimentar.

Și mai alarmantă este disponibilitatea apei dulci pe cap de locuitor în Moldova. Strategia de alimentare cu apă și sanitație a Republicii Moldova pentru perioada 2014 – 2028 specifică că "Pragurile recomandate la nivel internațional definesc volumul de **1700 m³/locuitor/an drept nivelul sigur** de disponibilitate a apei dulci regenerabile. Dacă volumul de apă disponibilă este mai mic de **1000 m³/locuitor/an**, lipsa apei **poate împiedica dezvoltarea economică** și poate afecta **sănătatea și standardul de viață al populației**."⁷ În acest context apare o întrebare firească: care este volumul de apă disponibil pe cap de locuitor în Moldova în acest moment? Planul de gestionare a districtului bazinului hidrografic Nistru aprobat la 17 octombrie 2017 estimează această cifra la **500 m³/locuitor/an**⁸!

Cu alte cuvinte, Moldova deja se află într-o zonă de risc major care afectează dezvoltarea durabilă a populației și economiei sale chiar și fără existența celor 6 hidrocentrale planificate de partea ucraineană sau a altor 4 blocuri de generare suplimentare ale Centralei Hidroelectrice de Acumulare prin Pompaj planificate spre a fi date în exploatare în viitorul apropiat.

---

⁶ Datele Biroului Național de Statistică din 2017.

⁷ A se vedea Hotărârea Guvernului nr.199 din 20 martie 2014 privind *STRATEGIA DE ALIMENTARE CU APĂ ȘI SANITAȚIE (2014 – 2028)*, lex.justice.md/UserFiles/File/2014/mo72-77md/anexa_1_199.docx

⁸ A se vedea Hotărârea Guvernului nr. 814 din 17 octombrie 2017 privind *PLANUL DE GESTIONARE A DISTRICTULUI BAZINULUI HIDROGRAFIC NISTRU*, lex.justice.md/UserFiles/File/2017/mo371-382md/plan_814.doc

4. Care sunt normele europene omise deliberat de Guvernele Moldovei și Ucrainei în actualele negocieri?

Proiectul de *Acord* nu face nici o referință la Tratatul Comunității Energetice și nici la Acordurile de Asociere semnate de Uniunea Europeană cu Ucraina și Republica Moldova. Acest lucru presupune că Republica Moldova renunță voluntar la mecanisme internaționale de protecție superioare celor existente în prezent între Ucraina și Republica Moldova și care i-ar putea proteja mai bine interesele economice, populația, prevenirea unui dezastru ecologic și chiar a escaladării unor conflict civil.

Tratatul Comunității Energetice la care nu se face referință în proiectul de *Acord* conține cel puțin **patru Directive** pe partea de protecție a mediului care au legătură directă cu infrastructura hidroenergetică existentă și cea planificată de Ucraina pe cursul superior al Nistrului. Discutăm pe scurt relevanța acestor Directive pentru negocierile moldo-ucrainiene:

- i. *Directiva 85/337/CE privind evaluarea impactului de mediu a unor proiecte publice și private.*⁹ Un studiu privind evaluarea impactului social și de mediu nu a fost făcut public de către partea ucraineană și nici nu a fost prezentat părții moldovenești până în prezent. Fără un studiu de impact social și de mediu credibil al acestor hidrocentrale la care să participe și partea moldovenească și o companie internațională care deține expertiza necesară în acest sens, nu trebuie admisă construcția unor hidrocentrale noi și nici extinderea infrastructurii existente care constă din patru blocuri de generare adiționale ce urmează a fi instalate pe Centrala Hidroelectrică de Acumulare prin Pompaj. Această Directivă care trebuia implementată de Moldova până la 31 decembrie 2010 și de Ucraina până la 1 Ianuarie 2013 indică clar în Anexa 2 (punctul 3, litera "h") că hidrocentralele cad sub incidența evaluării impactului de mediu. Mai mult ca atât ea a fost inclusă în pachetul de aderare a Moldovei și Ucrainei la Comunitatea Energetică, deci cu mult înainte ca Ucraina să-și extindă infrastructura existentă și să planifice construcția celei noi. Deci atât Moldova cât și Ucraina ar fi trebuit încă din anii 2006 – 2007 când și-au afișat intenția de aderare la acest Tratat să țină cont de prevederile ei. În acea perioadă nu exista nici un bloc de producere a electricității instalat pe Centrala Electrica de Acumulare prin Pompaj al complexului Nistrea. În 2015 existau deja trei astfel de blocuri. Guvernul Ucrainei în proprietatea căruia se află Ukrhydroenergo, dezvoltatorul acestui complex hidroenergetic, nu a petrecut nici un astfel de studiu de impact, iar dacă l-a petrecut nu l-a făcut public deși publicarea sa este obligatorie. Ținând cont de miza acestei infrastructuri și impactul dezastruos pe care îl poate avea asupra populației, economiei, apelor, terenurilor arabile și securității alimentare a

---

⁹ Council Directive 85/337/EEC of 27 June 1985 on the assessment of the effects of certain public and private projects on the environment, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A31985L0337>

Moldovei un astfel de studiu ar trebui petrecut de o companie internațională neutră, fără interese în Ucraina și în lipsa căruia nu poate fi vorba de nici un fel de Acord interstatal semnat cu această țară!

- ii. *Directiva 79/409/CEE privind conservarea păsărilor sălbatice.*¹⁰ Delta Nistrului este o zonă cu un ecosistem fragil. Construcția unor hidrocentrale și diminuarea debitului de apă în Delta Nistrului poate afecta și numărul de specii de păsări din această zonă în special în cazul debitelor ecologice insuficiente în perioada reproducerii păsărilor de baltă. Articolul 4 (2) al acestei Directive trebuia implementat de către Moldova până la 31 Decembrie 2010, iar de către Ucraina până la 1 ianuarie 2015. La fel ca și în cazul Directivei precedente această Directivă a intrat în pachetul de condiții de aderare la Tratatul Comunității Energetice. Deci, deja ar fi trebuit considerată în mod serios de partea ucraineană. Ar mai trebui menționat că traseul de zbor al păsărilor migratoare trece de obicei prin zonele umede. Nistrul de Jos este o astfel de zonă umedă fiind și cea mai bogată zonă cu specii de plante și animale protejată din Moldova (aproximativ 60000 ha)¹¹. Limitarea debitului de apă în Nistru afectează deja aceste specii de plante și animale. Popularea zonei cu păsări sălbatice este și un indicator al gradului de potabilitate al apei și al sănătății unui ecosistem. Printre funcțiile cheie ale unei zone umede sunt îmbunătățirea aprovizionării cu apă dulce, purificarea apei, protejarea împotriva inundațiilor, fertilizarea solului, stocarea carbonului. Există riscul real al dispariției acestor servicii ecosistemice din Republica Moldova.
- iii. *Directiva 2001/42/CE privind evaluarea efectelor anumitor planuri și programe asupra mediului.*¹² Articolul 7 al acestei Directive explică clar că în cazul Planurilor și Programelor cu impact transfrontalier se consultă și partea afectată, inclusiv și publicul din țara afectată. Programul Ucrainei de dezvoltare a producției de energie electrică din surse hidro până în 2026, la fel ca și Strategia Energetică a Ucrainei până în 2035 care prevăd construcția unor hidrocentrale pe Nistru, nu au fost consultate nici cu Guvernul Republicii Moldova și nici cu publicul afectat sau cu organizațiile societății civile din Republica Moldova. Ucraina este liberă să nu respecte această procedură pe râurile sale interne la construcția unor hidrocentrale fără impact transfrontalier și să suporte individual consecințele unei astfel de abordări. Însă în momentul în care astfel de Planuri și Programe au impact transfrontalier, aceasta nu mai este doar problema

---

¹⁰ Council Directive 79/409/EEC of 2 April 1979 on the conservation of wild birds, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:31979L0409>

¹¹ Guide on assessment of core areas of the ecological network, Chisinau 2014, http://www.biotica-moldova.org/lib_bio.htm

¹² Directive 2001/42/EC of the European Parliament and of the Council of 27 June 2001 on the assessment of the effects of certain plans and programmes on the environment, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32001L0042>

Ucrainei, iar consultarea cu țara afectată - Guvern, societate civilă, populație - este obligatorie.

- iv. *Directiva 2004/35/EC privind răspunderea pentru mediul înconjurător în legătură cu prevenirea și repararea daunelor aduse mediului.*¹³ Această Directivă stabilește penalitățile aplicate părții care aduce daune mediului. Proiectul de Acord dintre Guvernul Ucrainei și Moldovei nu specifică în nici un fel mecanismul de răspundere și recuperare a daunelor aduse mediului ca urmare a construcțiilor infrastructurii hidroelectrice pe cursul superior al Nistrului. Semnarea în pripă de către Guvern a unui Acord fără a defini din start și fără ambiguități mecanismul de compensare a daunelor aduse de nodul hidroenergetic nistrean deposedează Guvernul de instrumente de apărare proporționale cu daunele imense care ar putea fi pricinuite de impactul acestei infrastructuri. Fără un astfel de mecanism nu este clar în ce mod vor fi recuperate pierderile din sferile de recreere, stocurile de pește, pierderea capacității de autocurățire a râului și a aprovizionării cu apă potabilă, limitarea cantității de apă potabilă zilnică și limitarea posibilităților de irigare???. Costul acestor daune poate fi estimat la miliarde de dolari fără ca părțile care negociază și produc asemenea pagube să-și asume vreo responsabilitate!!!

Pe lângă Tratatul Comunității Energetice, există și **Acordurile de Asociere ale Ucrainei și Moldovei la UE** care conțin alte **patru Directive** și care la fel nu sunt amintite în proiectul de Acord privind asigurarea funcționării complexului hidroenergetic Nistrean:

- v. *Directiva 2000/60/CE privind cadrul de politică comunitară în domeniul apei.*¹⁴ Construcțiile hidroelectrice pot afecta semnificativ calitatea apei. Așa cum s-a văzut deja în cazul altor hidrocentrale din Uniunea Europeană această Directivă trebuie considerată în mod obligatoriu pentru a se preveni degradarea calității apei de pe cursul inferior al Nistrului.
- vi. *Directiva 98/83/CE privind calitatea apei destinate consumului uman.*¹⁵ 80% din apele utilizate pentru băut în Moldova sunt apele Nistrului. Construcția barajelor și hidrocentralelor pe cursul superior al Nistrului poate afecta calitatea și cantitatea acestei ape, inclusiv prin schimbările hidrologice și secarea fântânilor. Din acest motiv este necesară o analiză cu expertiză tehnică locală și internațională pentru a se arăta

---

¹³ Directive 2004/35/CE of the European Parliament and of the Council of 21 April 2004 on environmental liability with regard to the prevention and remedying of environmental damage, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32004L0035>

¹⁴ Directive 2000/60/EC of the European Parliament and of the Council of 23 October 2000 establishing a framework for Community action in the field of water policy, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex:32000L0060>

¹⁵ Council Directive 98/83/EC of 3 November 1998 on the quality of water intended for human consumption, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A31998L0083>

gradul de modificare a componenței chimice a apei și hidrologiei ca urmare a acestor facilități energetice. Un astfel de studiu trebuie să indice și costurile pe care le-ar suporta sistemul de sănătate moldovenesc ca urmare a degradării calității apei folosite în scopuri alimentare.

vii. *Directiva 2003/35/CE de instituire a participării publicului la elaborarea anumitor planuri și programe privind mediul.*¹⁶ Publicul afectat ca urmare a proiectelor transfrontaliere trebuie să participe în elaborarea acestor Planuri. Elaborarea Programului Ucrainei de dezvoltare a electricității din surse hidro până în 2026 care prevede și construcția unor hidrocentrale pe Nistru nu a fost consultat cu Guvernul Moldovei. La fel și Strategia Energetică a Ucrainei până în 2035 care are obiective similare nu a fost consultată cu Guvernul Moldovei.

viii. *Directiva 2011/92/UE privind evaluarea efectelor anumitor proiecte publice și private asupra mediului.*¹⁷ Această Directivă îmbunătățește Directiva 85/337/CEE menționată mai sus.

Așa cum s-a menționat și în Apelul public al societății civile din Moldova din 22 noiembrie 2017 lipsa menționării Acordurilor de Asociere și a Tratatului Comunității Energetice în proiectul de **Acord** moldo-ucrainian pe o chestiune transfrontalieră este greu de înțeles pentru două state care s-au angajat prin aceste Acorduri să se modernizeze, reformeze și să se integreze în spațiul legal, economic și valoric european.¹⁸ Condițiile de viață de pe ambele maluri ale Nistrului ca urmare a conținutului nechibzuit și semnat în grabă a unui astfel de **Acord** ar putea provoca secetă, degradare a solului, depopulare și chiar o criză umanitară.

Spre deosebire de Tratatul multilateral ale ONU care suferă de un "deficit de implementare", Directivele de mediu din Acordul de Asociere și Tratatul Comunității Energetice pot fi impuse prin condiționalități. Atât Moldova cât și Ucraina sunt dependente de suportul bugetar, granturile și creditele preferențiale oferite de partenerii și instituțiile europene. Acestea nu pot fi la fel de ușor neglijate precum sunt acordurile de mediu semnate în cadrul ONU.

Pe lângă aceasta legislația europeană de mediu este mult mai detaliată și mai strictă, oferind un grad de protecție mai mare comparativ cu Tratatul, Convențiile și Protocoalele de protecție a mediului din cadrul Națiunilor Unite. De exemplu, Convenții ale ONU precum Convenția de la

---

¹⁶ Directive 2003/35/EC of the European Parliament and of the Council of 26 May 2003 providing for public participation in respect of the drawing up of certain plans and programmes relating to the environment, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex:32003L0035>

¹⁷ Directive 2011/92/EU of the European Parliament and of the Council of 13 December 2011 on the assessment of the effects of certain public and private projects on the environment Text with EEA relevance, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32011L0092>

¹⁸ POSITION PAPER on the negotiation of Agreement concerning the functioning of the Dniester Hydro Power Complex and its impact on the Dniester River basin, 22 November 2017, <http://ipp.md/wp-content/uploads/2017/11/position-paper.pdf>

Espoo privind evaluarea impactului de mediu în context transfrontalier a fost încadrată în Directiva actualizată a UE cu privire la Evaluarea Impactului de Mediu (EIM) din 1997, iar Convenția de la Aarhus privind participarea publicului în procesul decizional pe chestiuni de mediu a fost și ea inclusă în următoarea Directiva actualizată a UE din 2003 privind EIM.

5. Ce poate face în mod real Comunitatea Energetică și Comisia Europeană?

Atâta timp cât Moldova nu insistă ca Directivele menționate mai sus să fie incluse în acest Acord, nici una din aceste instituții nu pot interveni și ajuta Moldova. Motivele pentru care aceste Directive trebuie incluse în proiectul de Acord sunt la vedere și nu au cum fi neconvingătoare: parcursul european al Moldovei și Ucrainei; gradul de protecție mai înaltă a mediului, apei și populației comparativ cu mecanismele ONU; investițiile și suportul pentru reformă care vin în mare parte din partea Uniunii Europene și statelor membre ale acesteia; condiționarea oferirii granturilor de către UE și a creditării de către BERD și BEI de implementarea acquis-ului comunitar; și chiar condiționarea suportului financiar oferit de instituții non-UE precum FMI și Banca Mondială de aplicarea acquis-ului comunitar (ex. în domeniul energetic).

Moldova poate cere implicarea directă în negocieri a acestor două instituții dacă Ucraina refuză să accepte trimiterea la Directivele europene.

Odată făcută trimiterea la Directivele menționate mai sus, Secretariatul Comunității Energetice poate monitoriza cum sunt implementate cele patru Directive prin prisma Acordului de funcționare a nodului hidroelectric nistrean. Există câteva proceduri care se aplică în cazul neconformării cu Directivele Comunității Energetice care pot culmina cu aplicarea articolului 92 din Tratat, adică suspendarea dreptului de vot al unei țări și excluderea sa de la întâlniri și alte mecanisme oferite de Tratat. Chiar dacă nu are o Curte de Justiție a sa și modalități de a impune penalități financiare, deciziile Secretariatului sunt luate în serios atât de Comisia Europeană cât și de donatorii europeni și transatlantici atunci când aceștia decid alocarea suportului financiar țărilor membre ale Comunității Energetice.

Același lucru va face și Comisia Europeană odată invocate Directivele semnate în cadrul Acordului de negociere. Din păcate, Curtea de Justiție a Uniunii Europene din Luxemburg nu are jurisdicție asupra țărilor asociate ale UE sau țărilor membre ale Comunității Energetice. Penalitățile impuse de această Curte sunt suficient de usturătoare, variind de la sute, milioane și chiar miliarde de Euro statelor și companiilor din spațiul comunitar (sau care activează în acest spațiu), astfel încât încălcarea lor devine un factor descurajant. Chiar și fără această Curte, însă, Comisia Europeană (la fel ca și Parlamentul European sau Consiliul de Miniștri) au suficiente mecanisme pentru a descuraja construcția abuzivă a unei infrastructuri care încalcă Acordurile de Asociere, poate provoca haos și dezastru, și dizloca sute de mii de oameni chiar la frontiera Estică a UE. Suspendarea regimului de vize, blocarea conturilor persoanelor fizice și

juridice, blocarea asistenței financiare, interdicția de călătorie pe teritoriul UE a figurilor cheie implicate în aceste negocieri nu pot fi considerate măsuri de răspuns exagerate din moment ce la bătaie sunt puse siguranța și viețile a cel puțin patru milioane de oameni.

Motivul Ucrainei de a nu face nici o trimitere la Acordurile de Asociere și Tratatul Comunității Energetice în proiectul de Acord privind funcționarea nodului Nistrea sunt clare: se dorește un Acord cu reguli cât mai laxe și fără obligații serioase pentru a nu fi responsabilă de consecințele pe care deja le-a produs și pentru cele pe care le va produce în continuare.

Ceea ce nu este clar sunt motivele pentru care Moldova renunță la mecanismele de protecție care îi stau la dispoziție și pe care poate insista în aceste negocieri?!? Oficial negocierile pe marginea Nistrului se poartă la două nivele: grupurile de experți ale celor două țări și contactele la nivel de prim-miniștri. Nu putem exclude însă că există și un al treilea nivel, cel al intereselor private.

6. De ce Convenția de la Espoo nu este un mecanism suficient de protejare a Moldovei?

Mecanismele juridice de implementare a acordurilor multilaterale rămân ineficiente. Relevantă pentru problema Nistrului în acest sens este Convenția de la Espoo privind evaluarea impactului de mediu în context transfrontalier. Istoria aplicării acestui mecanism nu abundă în istorii de succes. Spre exemplu, deși încălcarea acesteia a fost invocată în disputa pe care a avut-o România cu Ucraina pe marginea construcției canalului Bâstroe, recomandările Comisiei de Investigare (Inquiry Commission) a problemelor construcției acestui canal au fost aplicate parțial și cu întârziere.¹⁹ Mai mult ca atât, Canalul Bâstroe a fost inaugurat la 2 mai 2007, chiar în perioada în care procedurile de aplicare ale acestei Convenții pe marginea acestui canal încă nu erau finalizate.

Posibilitățile Convenției de la Espoo sunt limitate la recomandări de tip "soft law" fără un mecanism eficient de constrângere și aplicare a recomandărilor făcute de comisiile de investigare a problemelor care apar. Mai important, nu există o Curte de Justiție a acestei Convenții care să oblige și să impună penalizări financiare suficient de usturătoare țărilor ale căror proiecte au impact transfrontalier grav. Totodată, istoria recentă a plângerilor depuse de părțile contractante în cadrul Secretariatului acestei Convenții sugerează că statele vecine nu ezită să se folosească de acest instrument pentru a-și șicana vecinii din cauza unor dispute politice bilaterale sau pentru a răspunde cu aceeași monedă aceluiași vecini care au inițiat anterior plângeri pe chestiuni de mediu.²⁰ Bunăoară, Ucraina a răspuns cu aceeași monedă

---

¹⁹ Decision V/4 Adopted by the Meeting of the Parties to the Convention on Environmental Impact Assessment in a Transboundary Context at its fifth session, p. 5 – 6, <https://www.unece.org/fileadmin/DAM/env/documents/2011/eia/decision.V.4.e.pdf>

²⁰ A se vedea cele mai recente plângeri depuse în cadrul Secretariatului UNECE al acestei Convenții, https://www.unece.org/env/eia/implementation/implementation_committee_matters.html

României pe marginea poluării Deltei Dunării ca urmare a transportului maritim de mare tonaj, iar Armenia și Azerbaidjan au înaintat plângeri una împotriva alteia pe marginea impactului de mediu al construcției unei centrale nucleare sau a exploatării unor câmpuri cu petrol și gaze.

Referința la Convenția de la Espoo, pe care o propune Guvernul Ucrainei în textul Acordului de funcționarea a nodului hidroelectric nistrean, este făcută intenționat, conștientizând golurile acestei Convenții și efectiv costurile financiare nule de neaplicare ale acesteia raportate la pierderile pe care le-a provocat și le va provoca în continuare Moldovei.

Dat fiind trecutul recent al Ucrainei pe marginea aplicării recomandărilor făcute de Comisia de Investigare a problemelor de mediu al Canalului Bâstroe, care a trăgănat și neglijat ceea ce trebuie să aplice necondiționat²¹, referința Ucrainei la această Convenție în proiectul de Acord al nodului hidroelectric nistrean nu oferă nici un fel de garanții că Ucraina o va aplica în relația sa cu Moldova. Această Convenție deja ar putea fi încălcată pe marginea a numeroase puncte legate de construcția și extinderea infrastructurii hidroelectrice pe segmentul ucrainean al Nistrului.

Mesajul cheie ar fi că Moldova nu trebuie să renunțe la Convenția de la Espoo în negocierile cu Ucraina. A se baza însă doar pe această Convenție pentru a-și proteja cetățenii și mediul este o cale garantată de a-i proteja foarte puțin sau deloc.

7. Curtea de Justiție a ONU de la Haga nu salvează Moldova de un Acord prost semnat cu Ucraina

Draftul de Acord negociat cu partea ucraineană precizează că disputele care vor apărea din interpretarea și aplicarea Acordului urmează a fi soluționate de Curtea Internațională de Justiție a ONU de la Haga (ICJ) dacă nu se identifică alte soluții pe calea negocierilor. Până în acest moment pe continentul european există o singură dispută foarte cunoscută apărută pe marginea unui Acord interstatal de construcție a hidrocentralelor cu impact transfrontalier.

Este vorba despre cazul "Gabcikovo Nagymaros" legat de construcția unor baraje pe Dunăre de către Cehoslovacia și Ungaria în scopul producerii energiei electrice. În 1977, Ungaria și Cehoslovacia au semnat un Tratat de construcție a unor baraje și infrastructură adițională pe Dunăre, fluviu care traversează ambele state. Cehoslovacia a inițiat lucrările de barare a fluviului pe teritoriul său în momentul în care Ungaria a stopat astfel de lucrări pe propriul teritoriu din motive sociale, economice și ecologice. Deoarece negocierile bilaterale pe marginea acestor construcții nu au produs nici un rezultat, s-a ajuns la denunțarea Tratatului de către Ungaria în 1989, iar ulterior s-a apelat la Tribunalul de la Haga. În acest proces Ungaria a fost parte reclamantă iar Cehoslovacia pârâtă.

---

²¹ Victoria Rachynska (2014) "Selected problems of implementation of the Espoo Convention in Ukraine (on the example of Bystroe Canal case", p. 405 – 406, <https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/11792/2260-4830-1-SM.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

De ce este acest caz interesant de studiat? Pe lângă faptul că la fel ca și Ungaria care se află pe cursul inferior al Dunării în raport cu Slovacia după cum se află și Moldova în raport cu Ucraina în privința Nistrului, rezoluția ICJ pe marginea cazului "Gabcikovo Nagymaros" oferă semnale mai mult decât clare Guvernului Moldovei că va fi un perdant sigur la Curtea Internațională de Justiție de la Haga în cazul în care decide să apeleze la această instanță dacă nu produce schimbări majore în draftul curent al Acordului propus de Ucraina.

Rezumăm mai jos doar câteva din concluziile cheie ale deciziei ICJ pe cazul "Gabcikovo Nagymaros" și facem o scurtă analiză încercând să anticipăm ce i se poate întâmpla și Moldovei dacă decide de comun acord cu Ucraina să recurgă la o astfel de soluție:²²

1. *"Curtea a stabilit că Ungaria nu a fost în drept să suspende și ulterior să denunțe (abandoneze) Tratatul din 1977".*

Asta ar însemna că și Moldovei i se poate incrimina un astfel de motiv în cazul în care va hotărî să denunțe Acordul semnat cu Ucraina. De altfel, articolul 11, punctul 2 al versiunii de lucru din 3 noiembrie 2017 a părților care negociază acest Acord are o formulare care duce cu gândul exact la acest lucru după cum urmează *"Încetarea valabilității acestui Acord nu afectează obligațiile prevăzute în înțelegeri (contracte) încheiate în cadrul actualului Acord pe perioada de încheiere a contractului"*. Această precizare sugerează două lucruri: (a) nu putem exclude că formularea *"obligațiile prevăzute în înțelegeri (contracte)"* se referă și la documentele deja semnate de Guvernul Filat în anii precedenți, ca și celelalte documente legate de nodul energetic nistrean prin care Moldova a renunțat benevol la partea sa de acțiuni pe care le avea în acest complex hidroelectric sau la înțelegerile care au recunoscut lucrările de extindere/lărgire a acestei infrastructuri care la fel au fost petrecute de partea ucraineană în ultimii ani; (b) indiferent de consecințele dezastruoase pe care le poate provoca mediului și oamenilor, Acordul va rămâne în vigoare pe toată perioada pe care a fost semnat (iar această perioadă poate fi de 30 ani, 50 ani sau chiar mai mulți) chiar dacă Guvernul Moldovei se va trezi și conștientiza greșelile comise în timpul negocierii și va dori să denunțe acest Acord.

2. *"Notificarea Ungariei despre terminarea Tratatului din 1977 și instrumentele asociate din 19 mai 1992 nu le anulează din punct de vedere legal și prin urmare sunt încă în vigoare și reglementează relațiile dintre părțile Tratatului"*.

Care vorbesc exact de același lucru ca și punctul 1.

---

²² International Court of Justice "CASE CONCERNING GABC~KBVO-NAGYMAROS PROJECT (HUNGARY/SLOVAKIA)", Judgment of 25 September 1997, p. 1- 8, <http://www.icj-cij.org/files/case-related/92/7377.pdf>

3. *"Curtea a observat caracteristicile de bază ale Tratatului din 1977 care conform articolului 1 vizează construcția sistemului de baraje Gabcikovo-Nagymaros ca o investiție comună care constituie un sistem operațional unic și indivizibil de lucrări. Acest element este reflectat și în articolele 8 și 10 ale Tratatului care stipulează proprietatea comună a celor mai importante lucrări ale proiectului și operarea acestei proprietății comune ca o singură unitate. Prin definiție toate acestea nu pot fi petrecute prin acțiuni unilaterale."*

Ar trebui de clarificat care exact este partea de infrastructură a acestui complex hidroenergetic la care Moldova a renunțat și dacă mai putem vorbi despre exploatarea comună a nodului energetic nistrean cu partea ucraineană.

4. *"Curtea consideră că devierea Dunării petrecute de Cehoslovacia nu a fost o contramăsură legală pentru că nu a fost proporțională."*

La fel ar trebui de clarificat dacă lucrările de lărgire a lacului tampon petrecute de partea ucraineană în ultimii ani au fost sau nu coordonate cu partea moldovenească și mai ales dacă partea moldovenească și-a dat consimțământul și nu mai are nici un fel de pretenții în acest sens.

5. *"Curtea a găsit că Tratatul din 1977 este încă în vigoare și guvernează relația dintre părți și prin urmare este o "lex specialis".*

Cu alte cuvinte, acest Tratat are prioritate înaintea oricăror alte documente legate de reglementarea disputelor ce țin de aceste baraje. Asta ar implica că în cazul în care ajunge la Curtea Internațională de Justiție de la Haga, Moldova nu va putea face nici o trimitere la încălcarea Directivelor de mediu din Acordul de Asociere și nici la cele ale Tratatului Comunității Energetice dacă nu condiționează din start includerea fiecăreia din ele în Acordul pe care îl negociază cu Ucraina.

6. *"Pentru scopul acestui caz părțile în conflict ar trebui să examineze din nou efectele asupra mediului produse de operarea centralei hidroenergetice Gabcikovo. În particular părțile trebuie să identifice o soluție satisfăcătoare a volumului de apă care urmează a fi eliberat în patul vechi al Dunării și în brațele laterale de pe ambele maluri ale fluviului."*

Pentru a preveni astfel de efecte este necesar ca debitele minime și cele ecologice să fie clar stabilite în Acord. La fel de important, efectele negative deja produse de nodul energetic Nistrean și cele care se profilează în viitor pot fi determinate de un studiu de impact asupra mediului. Iar referința la rezultatele acestui studiu trebuie clar indicată în textul Acordului care se negociază în prezent.

7. *”Curtea concluzionează că în baza principiului ”pacta sunt servanta” reflectat în articolul 26 al Convenția de la Viena din 1969 privind Tratatul Internațional, părțile găsesc o soluție convenită în contextul cooperării în baza Tratatului din 1977”.*

Este un principiu bine cunoscut din dreptul internațional. Acest lucru ar mai implica printre altele că fără a se specifica din start mecanismul de plată a serviciilor ecosistemice pierdute de către Moldova, a pierderilor economice, a costurilor sistemului de sănătate moldovenesc și mai ales a migrației în masă care va fi generată de extinderea nodului energetic nistrean, Guvernul Moldovei nu va avea nici un temei legal să solicite despăgubiri deoarece aceste mecanisme nu au fost incluse din start în textul Acordului.

8. *”Curtea a concluzionat că ambele părți au comis acte ilicite și a constatat că aceste acte au dat naștere prejudiciului suferit de ambele părți; în consecință, Ungaria și Slovacia au ambele obligații de a plăti despăgubiri și ambele au dreptul să obțină despăgubiri”.*

Este exact ceea ce încercă să impună în acest moment partea ucraineană în procesul de negocieri. Invocarea unor surse de poluare a Nistrului din segmentul moldovenesc al fluviului pentru a sugera că daunele aduse mediului de către partea moldovenească ar fi proporționale cu cele care provocate de nodul energetic Nistrean. Toate aceste surse (altele decât cele legate de acest complex hidroelectric) trebuie identificate și pe partea ucraineană a Nistrului deoarece s-ar putea să conteze enorm în contabilitatea unei decizii finale în cazul în care se ajunge la Tribunalul de la Haga.

Și mai interesante sunt motivele pentru care Ungaria a ieșit din Tratatul semnat în 1977 cu Cehoslovacia și ulterior a făcut plângere împotriva Slovaciei la Tribunalul Internațional de la Haga. Aceste motive au fost: *”starea de necesitate”, ”imposibilitatea executării Tratatului”, ”schimbarea fundamentală a circumstanțelor”, ”încălcarea materială a Tratatului”, ”dezvoltarea noilor norme în dreptul Internațional de mediu”, ”disparația Cehoslovaciei”.* Nu detaliem răspunsul ICJ pentru fiecare din ele. Important de precizat este că Curtea de la Haga le-a invalidat pe fiecare din ele astfel încât **Ungaria poate fi considerată un perdant al acestui caz. Existența acestui precedent din dreptul internațional cu siguranță va fi invocat și în cazul în care Guvernul Moldovei va ajunge la Haga.**

Lecția cheie pe care o poate trage Moldova din rezoluția ICJ pe cazul ”Gabcikovo Nagymaros” este că această Curte nu poate fi cartea câștigătoare pe care probabil mizează Guvernul Moldovei. Curtea Internațională de la Haga nu poate face justiție ecologică în baza unor circumstanțe care pot apărea ulterior, ci în baza Acordului interstatat care este semnat între state și în baza căruia se constată încălcări. Din acest punct de vedere conținutul Acordului de funcționare a nodului energetic Nistrean care se negociază în acest moment cu Ucraina este crucial!

8. Ce soluții pentru surse alternative de apă potabilă are Moldova și cât o va costa?

Soluțiile pe care le are Moldova pentru surse alternative de apă potabilă sunt scumpe și nerealiste. Discutăm doar două dintre ele.

Centrale de desalinizare a apei rămân a fi doar o soluție ipotetică. Costul unor astfel de centrale poate varia de la câteva sute de milioane de dolari la peste un miliard. Spre exemplu cea din Torrevieja (Spania) era estimată la 400 milioane USD²³, cea din Carlsbad (California) la 1 miliard USD²⁴, cea din Cape Town la 1,3 miliarde USD²⁵, iar cea din Adelaide (Australia) la 1,36 miliarde USD (1,8 miliarde dolari australieni).²⁶ Bineînțeles că costurile unei astfel de instalații variază în funcție de capacitate, locație geografică, salinitate a apei și alți parametri tehnici. O căutare elementară pe Google arată că ar fi necesari aproximativ 100 milioane de dolari pentru fiecare 300000 de oameni alimentați cu apă.²⁷ Asta ar însemna că **pentru a alimenta 3 milioane de consumatori din Moldova ar fi necesar minimum 1 miliard USD**. Ar trebui de accentuat însă că acest miliard ar viza doar costurile de alimentare cu apă a populației. O astfel de stație nu poate înlocui alimentarea neîntreruptă a apelor de suprafață, freatice și de adâncime, la fel umiditatea de care are nevoie solul pentru a nu se saliniza și deșertifica, zonele umede ale bazinului Nistru, apa necesară autocurățirii fluviului Nistru, apa necesară sectorului agricol, industrial, turismului și altor activități economice. Dacă aceste costuri ar fi incluse la pierderile pe care le va suporta Moldova în următorii 30 de ani, perioada planificată a Acordului de funcționare a nodului hidroelectric Nistrean, atunci cu siguranță **sumei de 1 miliard de dolari, costul centralei de desalinizare, îi mai poate fi adăugat cel puțin un zerou și ajunge la cel puțin 10 miliarde de dolari**.

Mai important, pentru a considera o centrală de desalinizare a apei o soluție realistă, ar trebui să luăm în calcul încă un factor crucial: înainte de a construi o astfel de instalație, Republica Moldova ar trebui să aibă acces la o sursă de apă sărată permanentă în volume foarte mari și

---

²³ "Spain's Desalination Ambitions Unravel", *New York Times*, 9 Oct. 2013, <http://www.nytimes.com/2013/10/10/business/energy-environment/spains-desalination-ambitions-unravel.html>

²⁴ San Diego County Water Authority "Seawater Desalination. The Claude "Bud" Lewis Desalination Plant and Related Facilities", October 2017, <https://www.sdcwa.org/sites/default/files/desal-carlsbad-fs-single.pdf>

²⁵ "Cape Town Desalination Plant to Cost \$1.3 Billion: Study", *Bloomberg*, 11 March 2015, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2015-03-11/cape-town-desalination-plant-to-cost-1-3-billion-study>

²⁶ "Cost of keeping Adelaide desalination plant on standby blows out \$11 m a year", *The Advertiser*, September 8, 2015, <http://www.adelaidenow.com.au/news/south-australia/cost-of-keeping-adelaide-desalination-plant-on-standby-blows-out-11m-a-year/news-story/cb71ce22e9f5784353dc2dd73bea53f6>

²⁷ "How much does a water desalination plant cost?", <https://www.quora.com/How-much-does-a-water-desalination-plant-cost>

dreptul de a exploata această resursă. În acest moment Moldova nu are acces la mare și nici dreptul de a exploata apa unui astfel de spațiu!

Am putea admite disponibilitatea României de a permite Republicii Moldova importul apei din segmentul românesc al Dunării. La fel ca și în cazul Mării Negre, însă, accesarea apei din Dunăre ar necesita pe lângă purificare costuri enorme de construcție a infrastructurii de transport. Spre deosebire de România, țară membră a UE, Moldova nu are acces la fonduri europene nerambursabile generoase (ex. Fondul European de Dezvoltare Regională și Fondul de Coeziune) destinate infrastructurii, inclusiv a celei de apă potabilă, canalizare, prelucrare a apelor uzate.

Mai mult ca atât, chiar și în aceste condiții favorabile, România are nevoie de investiții suplimentare considerabile pentru asigurarea cu apă potabilă a propriilor consumatori. Pentru a o soluționa și pentru a se conforma cu Directiva 98/83/CE privind calitatea apei destinate consumului uman (Directivă prezentă și în Acordurile de Asociere ale Moldovei și Ucrainei cu UE) pentru ciclul bugetar 2014 – 2020 Uniunea Europeană va aloca României **1,38 miliarde EURO**. Deși suma pare enormă, acești bani acoperă parțial necesarul investițiilor de care are nevoie țara vecină. România mai are nevoie de **încă de 4,54 miliarde EURO** până în 2020.²⁸ Acești bani vor trebui securizați fie din resurse bugetare, fie din credite. Prin urmare chiar și în cazul ipotetic în care am admite că România ar permite exportul apei potabile în Moldova, costurile de construcție și operare a infrastructurii, dar și cele de export a apei potabile în Moldova (pe bază comercială, nu pe legături de sânge!!!) vor trebui acoperite în mare parte din credite și recuperate prin tarife foarte mari!

Ar trebui să accentuăm că aceste două soluții (desalinizare sau apă din Dunăre) sunt "în extremis" și foarte costisitoare. Construcțiile hidrotehnice ale Ucrainei nu fac să dispară apa Nistrului, ci o degradează și dau fluctuații mari de debit, echivalente cu micro-seceta.

Rezumând, un Acord prost și semnat în grabă cu Ucraina, prin care nu se va ține cont de riscurile unui deficit permanent de apă nu poate decât semnaliza ca Moldova renunță benevol și inexplicabil la apa Nistrului, în dauna unor alternative încă neidentificate, ipotetice, extrem de costisitoare și iluzorii.

9. Negocierile la pachet sunt ineficiente

În cadrul celei de-a 14a întruniri a Comisiei moldo-ucrainene pe probleme comercial-economice care a avut loc la Odesa în data de 18-19 Septembrie s-a elaborat un Protocol din unsprezece puncte. Punctul doi al acestui Protocol face trimitere la "reglementarea la pachet a chestiunilor privind dreptul la proprietate a obiectelor amplasate pe teritoriul Ucrainei și Republicii

---

²⁸European Court of Auditors (2017), "Implementing the Drinking Water Directive: water quality and access to it improved in Bulgaria, Hungary and Romania, but investment needs remain substantial", *Special Report*, p. 49 – 50, https://www.eca.europa.eu/Lists/ECADocuments/SR17_12/SR_DRINKING_WATER_EN.pdf

Moldova, a Acordului de reglementare și condițiilor de exploatare a nodului hidroelectric Nistrean, demarcării graniței în regiunea Centralei Hidroelectrice Nistrene și problemele din zona Giurgiulești”.²⁹

Așa cum s-a specificat și în Apelul societății civile din 22 noiembrie 2017 negocierile Moldovei pe marginea Acordului funcționării complexului hidroenergetic Nistrean la pachet cu alte probleme ale agendei bilaterale moldo-ucrainene nu sunt cea mai bună abordare, ba chiar duc la compromisuri ce vor afecta viața cetățenilor Republicii Moldova. Pe lângă faptul că aceste chestiuni sunt și în interesul Ucrainei și trebuie tratate separat, consecințele înămolirii și distrugerii fluviului Nistru începând cu complexul hidroelectric Nistrean și până la vărsarea în Marea Neagră sunt disproporționat de mari în comparație cu eventualele câștiguri pe marginea fiecărei din aceste probleme tratate ”la pachet”. Detaliem un pic aceste aspecte:

- a. Sanatoriile, minele și alte proprietăți ale Moldovei de pe teritoriul Ucrainei ar trebui mai întâi evaluate. Nu se poate face un târg în baza unor active care oricum aparțin Moldovei, dar mai ales a căror valoare s-a depreciat. Punerea în același pachet a unor proprietăți a căror valoare adăugată este extrem de neglijabilă în raport cu pierderile pe care le-a cauzat în ultimii 30 de ani nodul hidroelectric nistrean Moldovei și le va agrava în continuare prin extinderea acestuia, nu se justifică în nici un fel. Aceste proprietăți nu prezintă valoare pentru Ucraina, altfel ar fi fost de mult naționalizate. Iar problema proprietății lor a fost intenționat conservată pentru a o pune la schimb cu chestiuni prioritare pentru Guvernul ucrainean. Mai mult ca atât, în cazul târgului propus de Ucraina, Moldova ar trebui să schimbe (sau să dea în arendă) o bucată din teritoriul său pe niște proprietăți care tot ei îi aparțin. O astfel de propunere dacă nu este una de imbecilizare a părții moldovenești, atunci cu siguranță nu poate fi calificată altfel decât un non-sens juridic.
- b. Ucraina invocă în abordarea la pachet așa-numitele probleme ecologice ale Portului Internațional Giurgiulești. De fapt, o astfel de problemă a apărut pe loc gol pentru a da impresia unui târg echitabil și că de fapt se face o concesie Moldovei astfel încât Chișinăul să nu formuleze nicio pretenție la dezastrul ecologic care se profilează ca urmare a exploatării și extinderii nodului hidroelectric nistrean. Ar mai trebui să remarcăm un aspect legat de partea ecologică a problemei. Grupul de negociatori ucraineni face în punctul 5 al acestui Protocol remarca la faptul că Moldova poluează Nistrul în zona orașului Soroca deoarece nu există o stație de epurarea a apelor. Aici ar trebui să subliniem că indiferența de lungă durată a părții moldovenești pe subiectul Sorocii nu face decât să ofere argumente părții ucrainene în aceste negocieri și în altele care nu au legătură cu Nistrul. Totodată ar trebui de notat și poluarea râului Chirghij-

---

²⁹ Punctul 2 al Protocolului celei de-a 14a întruniri a Comisiei moldo-ucrainene pe probleme comercial economice care a avut loc la Odessa în data de 18-19 Septembrie (nepublicat).

Chitai de o întreprindere alcoolică moldovenească care servește aceluiași scop. Ucrainenii recunosc însă că au o problemă similară în orașul Moghilev Podolsk (cu o populație mai mare decât cea a Sorociei). Ceea ce uită să recunoască grupul de negociatori ai Ucrainei este că orașul Yampol, situat pe partea ucraineană a Nistrului, la fel nu are stație de epurare și că îl poluează la fel de mult. Acest lucru ar trebui inclus în agenda de negocieri de partea moldovenească. De fapt, profitând de ignoranța de până acum a părții moldovenești, partea ucraineană nu a ezitat să ridice de fiecare dată în discuții probleme reale sau forțate la care partea moldovenească nu a putut răspunde. Astfel de probleme are și partea ucraineană, iar aici Guvernul Moldovei ar trebui să colaboreze mai mult cu societatea civilă pentru a para petardele care sunt aruncate în negocieri. Așa cum s-a spus mai sus, scopul final al acestor tactici sunt crearea iluziei că problemele de mediu cu impact transfrontalier ale Moldovei care afectează Ucraina sunt la fel de grave. În felul acesta se creează un câmp de negociere destinat să anihileze obiecțiile de substanță ale părții moldovenești și să forțeze Guvernul Moldovei la cedări pe marginea exploatării complexului energetic nistrean.

Nu este exclus că din înțelegerile la pachet fac parte și deschiderea punctelor mixte de control pe segmentul transnistrean al frontierei și problema demarcării granițelor. Aici la fel s-ar cere făcute două observații:

- c. Problema demarcării frontierei nu este doar a Moldovei, ci în egală măsură și a Ucrainei. Țara vecină intenționează să adere la un bloc militar – politic, NATO. Unul din principiile cheie de acceptare a noilor membri este inexistența unor probleme de frontieră cu vecinii. Acesta este motivul pentru care Ungaria are un Tratat de Frontieră cu România, România are un Tratat de frontieră cu Ucraina și tot din acest motiv Ucraina ar trebui să fie prima interesată să aibă un Tratat de frontieră cu Moldova. Nici UE nu admite membri noi cu probleme de frontieră nesoluționate. Cazul frontierelor disputate între Slovenia și Croația este un exemplu ilustrativ în acest sens, extinzând foarte mult negocierile de aderare la UE a celei din urmă. Un motiv în plus ca țări aspirante la aderarea la UE ca Moldova și Ucraina să fie interesate în mod egal spre a-și soluționa problemele de demarcare a granițelor. Problema trebuie pusă anume așa și nu altfel.
- d. Problema transnistreană și cele conexe acesteia (control comun al frontierei) este iarăși în egală măsură și în interesul Ucrainei. Mercenarii care au luptat în Donbas și în Crimeea provin și din regiunea transnistreană necontrolată a Moldovei. Propunerile Guvernului Moldovei de a deschide posturi vamale mixte pe teritoriul Ucrainei de-a lungul segmentului transnistrean nu au apărut nici în 2014 și nici în 2017. Ele datează de la sfârșitul anilor '90. Din păcate aceste propuneri au fost torpilate sau intenționat neglijate de Guvernul Ucrainei până în 2014 când s-a pomenit cu secesionism teritorial grav pe propriul său teritoriu. Din acest punct de vedere cooperarea cu Guvernul

Moldovei nu doar că trebuie accelerată pe această dimensiune, ea nu poate fi condiționată în nici un fel de semnarea Acordului de Funcționarea a nodului hidroelectric Nistrean.

10. Care este poziția donatorilor și partenerilor de dezvoltare din Republica Moldova?

În acest moment practic fiecare donator bilateral și multilateral al Moldovei are Programe sectoriale care vizează în mod direct sau indirect utilizarea apei și sanitația, agricultura sustenabilă, turismul legat de apă, dezvoltarea regională, suportul pentru IMM-uri, inovații sociale și nu doar. Toată lumea înțelege că nu poate fi vorba de nici un fel de dezvoltare durabilă a Moldovei, dezvoltare regională și condiții de creștere economică atât timp cât țara nu are acces la apă. Poziția donatorilor vizați în Apelul Public al societății civile din 22 noiembrie 2017 încă nu se face auzită. Tăcerea donatorilor pe subiectul negocierilor moldo-ucrainene în acest moment este egala cu co-participarea în declanșarea unei crize umanitare în Republica Moldova pe care vor trebui să și-o asume.

Acordul de Asociere și cel de Liber Schimb intră în obligația Moldovei. Buna sa aplicare, însă, depinde și de sprijinul partenerilor cu care a fost semnat. Fără acces la o sursă permanentă de apă, aceste documente pur și simplu nu vor avea destinatari. Între 2007 și 2013 suportul direct oferit Moldovei de către Comisia Europeană a fost estimat la 782 milioane de EURO.³⁰ Dacă se adaugă și ultimii patru ani, acest suport a trecut probabil de 1 miliard. Suportul indirect la fel ar putea fi estimat la câteva sute de milioane de Euro. Impactul acestor fonduri care au fost investite până acum în Moldova pentru bunăstarea cetățenilor Moldovei riscă să se evaporeze mai rapid decât apa din Nistru. Din acest punct de vedere implicarea Comisiei Europene în aceste negocieri nu este opțională, ci obligatorie. La fel ca și includerea referințelor la Acordul de Asociere și Tratatul Comunității Energetice în Acordul de funcționare a nodului hidroelectric nistrean.

Este (politic) pregătită doamna Merkel să găzduiască jumătate de milion de refugiați moldoveni? Sunt plătitorii de taxe ai UE pregătiți să achite până la 10 miliarde de Euro pentru a plăti costul tăcerii Comisiei Europene și Guvernelor lor?

Tăcerea Ambasadei SUA în Moldova este la fel greu de înțeles. USAID-ul a avut în ultimii 12 ani și continuă să aibă unul din cele mai solide programe de suport al sectorului agricol și al unor sectoare industriale ale Moldovei. Turismul de aventură, sectorul viti-vinicol și sectoarele industriale pe care le sprijină sunt domenii care depind de apă. Întregul suport al SUA în Moldova în ultimii 25 de ani depășește probabil 1 miliard de dolari proveniți din partea contribuabililor americani. Mai mult ca atât, Programele de asistență ale SUA în Moldova fac de obicei și o analiză scrupuloasă a sustenabilității și impactului de mediu. Motive suficiente pentru ca poziția SUA pe marginea acestor negocieri să se facă simțită.

---

³⁰ https://www.eca.europa.eu/Lists/ECADocuments/SR16_13/SR_MOLDOVA_EN.pdf

În 2003, în Moldova s-a intervenit prin canale diplomatice pentru a se preveni semnarea unui document (Memorandumul Kozak) care ar fi paralizat funcționalitatea instituțiilor și statului moldovenesc. În 2017 există un risc serios pentru a se semna un alt document (Acordul de funcționare a nodului hidroelectric nistrean) care îl poate distruge. Este acesta un motiv de a nu se interveni? Este securitatea energetică a unui stat est-european un scop suficient de justificat pentru a se permite exterminarea altui stat est-european?

11. În ce direcție ar fi logic să evolueze negocierile moldo-ucrainiene pentru a se preveni o catastrofă ecologică și umanitară în Republica Moldova?

1. Proiectul de Acord ar trebui consultat și cu societatea civilă și supus dezbaterilor publice pentru minimum două luni. În societatea civilă există suficientă expertiză și informații care pot fi folosite de Guvernul Moldovei în procesul de negocieri. Societatea civilă din Ucraina și Moldova ar trebui consultată pe textul Acordului înainte de semnarea acestuia.
2. Partea moldovenească la negocieri ar trebui să insiste pe indicarea explicită în Preambulul Acordului de funcționare a nodului hidroelectric nistrean a referințelor la Acordul de Asociere și a Tratatul Comunității Energetice. Iar cel puțin 7 din cele 8 Directive discutate mai sus ar trebui clar indicate în corpul acestui Acord. Referințele doar la tratatele multilaterale ale ONU nu sunt suficiente pentru că nu au mecanisme de implementare și constrângere. În forma în care este propus Acordul în prezent, referințele la Convenția de la Espoo și la Curtea Internațională de Justiție de la Haga nu protejează în nici un fel populația, mediul și economia Moldovei.
3. Guvernele Ucrainei și Moldovei ar trebui să se abțină de la semnarea oricărui *Acord privind funcționarea complexului hidroelectric nistrean* până când nu este petrecută evaluarea impactului social, de mediu și economic al construcțiilor existente și a celor planificate.
4. Moldova ar trebui să evite semnarea cu orice preț a acestui **Acord** până la sfârșitul anului 2017. Documentul tehnic de care vorbește partea ucraineană în proiectul de Acord și care ar avea peste 200 de pagini are nevoie de o examinare amănunțită pentru a se înțelege baza elaborării, suficienței și valabilității datelor sale.
5. Partenerii de dezvoltare din Moldova și Ucraina ar trebui să se abțină de la finanțarea nu doar a infrastructurii hidroelectrice din Ucraina, dar și la condiționarea finanțării oricărei alte infrastructuri din aceste două țări de aplicarea procedurilor menționate în Tratatul

și Acordurile din punctul (2) în privința extinderii ori construcției infrastructurii hidroenergetice noi pe cursul superior al Nistrului.

6. Abordarea negocierilor la pachet cu probleme care nu au legătura cu problema nodului hidroelectric nistrean trebuie abandonată.
7. Acordul negociat ar trebui să includă :
  - a. Prevederi clare privind debitele minime asigurate pe Nistru în diverse perioade ale anului în funcție de hidraulicitate precum și a altor parametri ai fluxului de apă asigurat (cum ar fi gradient de creștere/descreștere a debitului și stabilirea parametrilor minimali pentru debitul ecologic, asigurat prin acumularea apei în barajul principal);
  - b. A unui mecanism de coordonare a funcționării unităților de la complexul hidroenergetic nistrean cu partea moldoveană (Apele Moldovei) în privința debitelor asigurate pe Nistru.
  - c. Obligația părții ucrainene de a efectua studiul de impact de mediu și de a obține aprobările necesare de la partea moldoveană pentru centrala electrică cu acumulare prin pompaj din cadrul complexului hidroenergetic Nistrean;
  - d. Obligația părții ucrainene de a nu mai continua lucrările la centrala electrică cu acumulare prin pompaj până la realizarea punctului precedent;
  - e. Schimbările bruște de debit/ale volumului de apă în centralele cu pompaj care sunt posibile de mai multe ori pe zi trebuie interzise sau clar reglementate.
  - f. Descrierea detaliată în Acord sau în Anexele sale (care au aceeași valoare juridică) a compensării serviciilor ecosistemice pierdute. Scoaterea acestui punct din proiectul de Acord este inacceptabilă, căci contravine Directivei Europene 2004/35/CE și principiului ONU "poluatorul plătește" și permite părții ucrainene construcția și exploatarea nestingherită a barajelor și hidrocentralelor fără achitarea pagubelor produse mediului, populației și economiei moldovenești.

CONCLUZIE

Moldova ar putea deveni un caz unic al unei țări europene din secolul 21 în care ar fi posibilă înămolirea celui de-al șaselea râu (fluviu) după mărime al Europei, al doilea din Ucraina și primul din Moldova, producând o catastrofă umanitară cu sute de mii de refugiați, fără ca pe teritoriul celei din urmă să cadă o singură bombă! Un astfel de scenariu antiutopic pare tot mai real cu un Guvern care își minează propria țară cu o viteză năucitoare, cu o tăcere inexplicabilă a donatorilor și partenerilor de dezvoltare, cu o populație inconștientă de dezastrul care se prefigurează, și mai ales cu o mass-medie somnolentă.

Acest articol a fost scris pentru portalul PLATZFORMA și publicat pe 7 Decembrie 2017.